

УДК: 930.25:2-1(477.44-25)

*Олена Артеменкова, д-р філософії, старший викладач
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ЄВРЕЙСЬКІ МЕТРИЧНІ КНИГИ ВІННИЦІ XIX–XX СТОЛІТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. Розглянуто джерельну базу для дослідження історії єврейських родин Поділля, зокрема м. Вінниці. Проаналізовано склад метричних книг, доступних у Державному архіві Вінницької області та в цифрових міжнародних ресурсах. Виокремлено найбільш вживані бази даних, окреслено їх функціонал та недоліки для користувачів, зацікавлених у створенні єврейських родоводів.

Ключові слова: генеалогія, єврейська громада, метричні книги, архіви, FamilySearch, JewishGen, Arolsen Archives.

Генеалогічні студії постають однією з тих сфер діяльності, де найактивніше проявляє себе нерозривний зв'язок професійності та творчої ініціативи, власне є самостійним дослідницьким рухом звичайних любителів історії та зацікавлених у пізнанні свого коріння. Тому саме тут реалізується провідна мета функціонування архівів – збереження та надання у використання ретроспективної документної інформації, адже архівістам доводиться постійно виконувати все більше запитів як професійних дослідників, так і пересічних громадян, котрі прагнуть в архівних документах прослідкувати історію свого роду. Архівні матеріали у письмовій формі поки є головними джерелами у процесі генеалогічних досліджень порівняно з речовими, усними або електронними джерелами. Особлива увага дослідників прикута до документальних джерел – свідоцтв, актів, метричних книг, заповітів, документів із сімейних архівів, церковних описів та різноманітних приватних матеріалів. Важливе значення мають і наративні (описові) архівні джерела – літописи, хроніки, мемуари, некрологи, панегірики, щоденники, публіцистика тощо. Сама тому пошук в архівах документів та їх дослідження мають важливе значення для вивчення генеалогії свого роду і створення генеалогічного дерева [1].

Одним із найважливіших джерел є фонди Державного архіву Вінницької області (ДАВО), зокрема фонд № 116 «Метричні книги єврейських молитовних будинків м. Вінниці та повітових міст Подільської губернії». Архівний опис складено за територіальною ознакою, а самі книги – за типом обліку (народження, шлюб, смерть). Частина документів доступна лише в читальному залі, інша – оцифрована й доступна через міжнародні бази даних [6].

FamilySearch.org (<https://www.familysearch.org/>) – один із наймасштабніших безкоштовних ресурсів із цифровими копіями метричних книг єврейських громад Поділля. Платформа надає вільний доступ до актів народження, шлюбів і смертей

єврейського населення Вінниці, які охоплюють період із 1840-х до 1918 року. Документи організовані за містами та роками, інтерфейс дає можливість переглядати скановані сторінки метричних книг. Проте, пошук здійснюється вручну за відцифрованими зображеннями, оскільки індексація українських єврейських книг ще не завершена повністю [2].

JewishGen.org (<https://www.jewishgen.org/>) – спеціалізована міжнародна платформа для пошуку єврейських родоводів. Вона містить дані по Вінниці та іншим містам Поділля, зокрема: індекси з метричних книг; базу єврейських кладовищ; реєстри рабинів і шкільних вчителів; карти історичних синагог. JewishGen.org працює в інтеграції з проєктом Ukraine Research Division, що дає можливість користувачам як шукати власне прізвище, так і переглядати загальні списки з оцифрованих джерел [3].

Центральний державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАК) (<http://cdiak.archives.gov.ua/>) також містить фонди з єврейськими метричними книгами Подільської губернії, де зберігаються документи рабинських судів, переписи єврейського населення (ревізські казки), списки євреїв, які мали дозволи на проживання в певних містах. Ці дані важливі для дослідників, адже дають змогу встановити соціальний статус, професію, географію переселень [3].

Ще одним доступним інструментом є український проєкт «JewUa – Єврейська генеалогія в Україні» (<https://jewua.org/>), створений дослідниками єврейської спадщини. На сайті зібрані каталоги метричних книг, посилання на архіви, списки рабинів, джерела з історії громад, зокрема Вінниці, Немирова, Літина, Шаргорода.

Arolsen Archives (<https://arolsen-archives.org/>) – Міжнародний центр нацистських переслідувань [4]. Один із найбільших у світі цифрових архівів, який містить понад 30 мільйонів документів та інформацію про понад 17 мільйонів осіб, постраждалих від переслідувань нацистським режимом. Архів сформований із матеріалів Міжнародної служби розшуку (ITS) та охоплює: жертв Голокосту; примусово вивезених на роботу (OST-Arbeiter); ув'язнених у концетраційних таборах; переміщених осіб (Displaced Persons); осіб, які шукали притулку після війни. Особливу цінність становлять запити на пошук родичів, анкетні дані єврейських біженців, листування з таборів (Auschwitz, Dachau, Buchenwald тощо), а також документи з таборів DP (Displaced Persons) у Німеччині. Платформа забезпечує: безкоштовний доступ до оцифрованих документів (понад 29 млн сторінок); можливість завантаження PDF-копій; пошук за прізвищем, місцем народження, табором, країною походження тощо; постійне оновлення нових колекцій та автоматичне збагачення інформації.

З 2020 року платформа має український інтерфейс. Також функціонує інструмент «e-Guide», що допомагає зрозуміти тип документа і контекст його створення.

Усі ці платформи створюють інтерактивне середовище для генеалогічних пошуків, дозволяють об'єднати метричні дані з архівними списками, фотографіями, географією поселень. Проте, деякі з них (JewishGen, FamilySearch) не завжди дозволяють здійснювати пряме посилання на документ, а лише на зображення книги. Частина даних вимагає ручного опрацювання та порівняння з архівними описами.

Отже, метричні книги єврейських громад Вінниці становлять унікальне джерело не лише для реконструкції родинних зв'язків, а й для вивчення соціальної історії, демографії та топографії єврейського населення Поділля у XIX–XX ст. Комбінування традиційних архівних джерел і цифрових платформ відкриває нові перспективи для дослідників-генеалогів.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. А., Артеменкова О. М. Особливості практичного використання архівних документів у процесі проведення генеалогічних досліджень в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 48–54. DOI: 10.32461/2409-9805.4.2020.227087.
2. Ресурс із цифровими копіями метричних книг єврейських громад Поділля. *FamilySearch: офіційний сайт*. URL: <https://www.familysearch.org/> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Спеціалізована міжнародна платформа для пошуку єврейських родоводів. *JewishGen: офіційний сайт*. URL: <https://www.jewishgen.org/> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Міжнародний центр нацистських переслідувань: цифровий архів. *Arolsen Archives: офіційний сайт*. URL: <https://arolsen-archives.org/>
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК). URL: <http://cdiak.archives.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2025).
6. Метричні книги єврейської громади м. Вінниця за 1854 та 1913 рр. ДАВО, фонди 397-2-3, 905-5-44. *Вікіджерела*. URL: <https://uk.wikisource.org> (дата звернення: 20.05.2025).

